

Nr 16

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 17 januari 1969 dagtecknad proposition, nr 5, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

Härigenom förordnas som följer.

Vid förundersökning angående grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling, om smugglingen gällt narkotika som avses i 1 § narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704), äger 27 kap. 16 § rättegångsbalken motsvarande tillämpning, trots att för brottet är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Giltighetstiden för tillstånd får dock bestämmas till högst en månad från den dag, då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till utgången av juni 1970.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en särskild tidsbegränsad lag om telefonavlyssning vid utredning om grovt narkotikabrott m. m. Möjligheterna till telefonavlyssning har i förslaget liksom i motsvarande bestämmelser i rättegångsbalken kringgärdats med rättssäkerhetsgarantier. Bl. a. fordras för telefonavlyssning tillstånd i varje särskilt fall av domstol.

Motionsyrkanden

I de i anledning av propositionen väckta motionerna har hemställts att riksdagen måtte avslå propositionen.

Nämnda motioner är dels motionsparet I: 907 av herr *Björk m. fl.* och II: 1041 av herr *Bergman m. fl.*, dels motionsparet I: 908 av fru *Segerstedt Wiberg m. fl.* och II: 1042 av herr förste vice talmannen *von Friesen*.

Motionernas motiveringar är intagna nedan på s. 6—9.

Gällande bestämmelser

Ingreppt i telefonhemligheten får f. n. företas i mycket begränsad utsträckning. Gällande bestämmelser i ämnet finns i 27 kap. 16 § rättegångsbalken (RB) och i 5 § lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

Enligt 27 kap. 16 § RB får avhörande av telefonsamtal medges endast när någon kan skäligen misstänkas för brott, för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Sådant tillstånd får meddelas endast av rätten på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Som förutsättning gäller att åtgärden skall vara av synnerlig betydelse för utredningen. Beslutet får avse samtal till och från telefonapparat, som innehas av den misstänkte eller kan antas komma att begagnas av honom. Tillståndet skall meddelas att gälla viss tid, högst en vecka, från den dag då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare. Beträffande granskning av uppteckning som gjorts när samtal avlyssnats skall vad som föreskrivs i 27 kap. 12 § RB om undersökning och granskning av enskild handling äga tillämpning. Hänvisningen innebär bl. a. att uppteckningen inte får närmare undersökas av annan än rätten, undersökningsledaren eller åklagaren. Dock får sakkunnig eller annan som anlitas för eller hörs under utredningen granska uppteckningen efter anvisning av rätten, undersökningsledaren eller åklagaren. Av 27 kap. 16 § RB följer slutligen att, i den mån uppteckningen innehåller något som inte är av betydelse för utredningen, skall den efter granskningen omedelbart förstöras.

1952 års tvångsmedelslag är tillämplig endast när fråga är om vissa brott mot rikets säkerhet m. m. Bestämmelserna i 5 § om telefonkontroll bygger på RB:s bestämmelser i ämnet men går avsevärt längre än dessa. I paragrafens första stycke föreskrivs att tillstånd enligt 27 kap. 16 § RB kan meddelas trots att för brottet är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Enligt andra stycket kan rätten meddela tillstånd till att telefonsamtal inställs eller fördröjs, till att telefonapparat avstängs för samtal och till att uppgift lämnas om samtal, som expedierats eller beställts till eller från telefonapparat. Giltighetstiden för tillstånd till nu nämnda åtgärder kan bestämmas till

högst en månad. Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd skulle medföra sådan tidsutdräkt eller annan olägenhet, som är av väsentlig betydelse för utredningen, kan förordnande om åtgärden meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren. Lagen är tidsbegränsad. Dess giltighetstid har successivt förlängts, senast för tiden t. o. m. den 30 juni 1970 genom lag den 23 februari 1968 (nr 48).

Narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 (nr 64) innehåller bl. a. bestämmelser om straff för den som uppsåtligen tillverkar, saluhåller, överlåter eller innehar narkotika som avses i 1 § narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704) utan att vara berättigad därtill.

De brott som avses här är indelade i tre grader, narkotikaförseelse (2 §), narkotikabrott (1 §) och grovt narkotikabrott (3 §). Straffskalan omfattar för narkotikaförseelse endast böter, för narkotikabrott böter eller fängelse i högst två år och för grovt narkotikabrott fängelse, lägst sex månader och högst fyra år. Maximistraffet för brott mot narkotikabestämmelserna höjdes med införandet av narkotikastrafflagen från fängelse i ett år till fängelse i fyra år. Samtidigt straffbelades försök, förberedelse och stämpling till narkotikabrott eller grovt narkotikabrott som avser tillverkning, saluhållande eller överlåtelse (4 §). Möjligheterna till förverkande i anslutning till narkotikabrott utvidgades avsevärt (6 §).

I lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling är varusmugglingsbrotten indelade i tre grader. Straffet för varusmuggling är dagsböter, lägst tio, eller fängelse i högst ett år (1 §). Är varusmuggling med hänsyn till godsets värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, dömes till böter, högst trehundra kronor (2 §). Är varusmuggling att anse som grov, skall dömas till fängelse i högst två år eller, om smugglingen gällt narkotika som avses i 1 § narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704), till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år (3 §).

Departementschefen

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Kling*, följande.

Den illegala handeln med narkotika och narkotikamissbruket har fått sådan omfattning att samhällets ansträngningar nu måste ytterligare intensifieras och samordnas till en offensiv på bred front. Denna offensiv kommer att innefatta bl. a. en utvidgad upplysningsverksamhet och förstärkta vårdinsatser. Emellertid är det väsentligt att man också kommer till rätta med tillflödet av narkotiska medel till den illegala marknaden och försvårar åtkomsten av narkotiska preparat för missbrukare och för personer som annars riskerar att dras in i missbruket. För det ändamålet fordras polisiära och kriminalpolitiska åtgärder. Chefen för socialdepartementet kommer se-

1† *Bihang till riksdagens protokoll 1969. 9 saml. 1 avd. Nr 16*

nare i dag att föreslå skärpning av straffen för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling till maximum sex och minimum ett års fängelse. För min del vill jag ta upp frågan om telefonavlyssning som hjälpmedel vid utredningar om sådana brott.

Vid de tidigare angivna överläggningarna har följande framkommit.

Rikspolischefen och riksåklagaren har uppgett: Det är en brist i den nuvarande lagstiftningen att de brottsbekämpande myndigheterna inte har möjlighet att tillgripa telefonavlyssning för att skaffa utredning om de farligaste formerna av illegal narkotikahandling. Man kan utgå från att narkotikamarknaden delvis styrs av ett mindre antal personer som finansierar hanteringen och svarar för import, tillverkning och försäljning av mycket stora kvantiteter narkotiska preparat. Dessa personer håller sig i bakgrunden och arbetar med sådana medel att det är praktiskt taget omöjligt att få fram bindande bevisning mot dem med de spaningsmetoder som nu får användas. Med telefonavlyssning skulle man sannolikt kunna komma åt några av dem. I varje fall skulle möjligheten att tillgripa en sådan spaningsåtgärd försvåra deras arbete. De skulle i viss utsträckning tvingas att ta kontakt med sina medhjälpare på annat sätt än genom telefon och därigenom lättare kunna avslöjas med sedvanliga spaningsmetoder. Bestämmelser om telefonavlyssning i samband med utredning om grova narkotikabrott skulle kunna utformas efter förebilden i 27 kap. 16 § RB. Det är dock synnerligen angeläget att giltighetstiden för rättens tillstånd får bestämmas till en månad på sätt som skett i 1952 års tvångsmedelslag.

Justitiekanslern har anfört: Han vill för sin del inte bestrida riktigheten av rikspolischefens och riksåklagarens bedömning av behovet av telefonavlyssning vid utredning av den grova narkotikabrottsligheten. Han erinrar emellertid om att telefonavlyssning hittills torde ha använts utanför ramen för 1952 års tvångsmedelslag bara i ett fåtal fall. Hans allmänna inställning till telefonavlyssning som hjälpmedel vid brottsutredning är att metoden utgör ett ingrepp i den personliga integriteten som man så långt möjligt bör undvika. Om det anses att skälen är tillräckligt starka för en speciallagstiftning som ger möjlighet till telefonavlyssning vid förundersökning angående grov narkotikabrottslighet, finns det enligt hans mening ingenting att invända mot att man helt eller delvis kopierar bestämmelserna i 5 § i 1952 års tvångsmedelslag.

Jag har samma grundinställning till telefonavlyssning som spaningsmetod som justitiekanslern. Metoden utgör ett allvarligt ingrepp i den personliga integriteten och den bör användas ytterligt restriktivt. Rikspolischefens och riksåklagarens önskemål att polisen skall få möjligheter att tillgripa telefonavlyssning för att skaffa bindande bevisning mot de grövsta profitörerna inom narkotikabranschen är emellertid enligt min mening inte oförenligt med denna grundinställning. Det är i praktiken inte fråga om någon stor grupp av misstänkta som skulle bli föremål för telefonavlyssning. Det

rör sig om personer som misstänks för att ha gjort sig skyldiga till brott som i fråga om samhällsfarlighet och hänsynslöshet är jämförliga med andra brott beträffande vilka telefonavlyssning redan nu är tillåten. De skärpningar av straffen som chefen för socialdepartementet kommer att förordna avser att träffa just den kategori brottslingar som jag här talar om. Det finns ingen anledning att ifrågasätta riksåklagarens och rikspolischefens bedömning av svårigheterna att komma åt dem som i realiteten har det största ansvaret för att den illegala marknaden nu i allt större utsträckning förses med narkotiska preparat. Dessa personer arbetar nämligen i det fördolda och torde inte kunna nås med nuvarande spaningsmetoder. Den utbredning och förgrovning av narkotikabrottsligheten som har skett och som motiverar en straffskärpning gör det också angeläget att polisen får tillgång till sådana spaningsåtgärder att de grövsta brottslingarna kan avslöjas. Telefonavlyssning skulle sannolikt försvåra dessa brottslingars verksamhet och öka polisens möjligheter att få fram bindande bevisning mot dem.

Jag vill erinra om att frågan om att införa möjligheter till telefonavlyssning eller andra särskilda processuella tvångsmedel vid bekämpning av narkotikabrottslighet hölls öppen när förslaget till den nu gällande narkotikastrafflagen förelades riksdagen (se prop. 1968: 7 s. 109). Narkotikabrottslighetens utveckling sedan dess är enligt min mening motiv för att ge polisen möjlighet att använda avlyssning som hjälpmedel vid utredning om grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling som avsett narkotika. Jag föreslår att en särskild lag i ämnet föreläggs riksdagen.

Telefonavlyssningen bör kringgärdas med rättssäkerhetsgarantier efter förebild av 27 kap. 16 § RB. Med den restriktiva inställning jag har till telefonavlyssning som spaningsmetod förordar jag att den nya lagen görs tidsbegränsad så att riksdagen inom relativt kort tid får tillfälle att pröva dess verkningar.

Den nya lagen bör lämpligen utformas så att den uttryckligen anknyter till bestämmelserna i 27 kap. 16 § RB. Detta kommer att innebära att domstols tillstånd måste inhämtas innan telefonavlyssning får anordnas samt att framställning om sådant tillstånd får göras bara av undersökningsledaren eller åklagaren. Som generell förutsättning för att tillstånd skall kunna ges kommer att gälla inte bara att vederbörande är skäligen misstänkt för grovt narkotikabrott eller motsvarande smugglingsbrott utan också att åtgärden skall vara av synnerlig betydelse för utredningen.

I 1952 års tvångsmedelslag ges möjligheter till vissa ingrepp i telefonhemligheten som går avsevärt utöver RB:s bestämmelser i ämnet. Jag anser inte att det finns skäl att i detta sammanhang gå längre än vad sistnämnda bestämmelser medger. Dock bör önskemålet att giltighetstiden för domstols tillstånd till telefonavlyssning i den nya lagstiftningen, liksom i 1952 års lag, skall få bestämmas till högst en månad tillgodoses. Beträffande handhavandet av uppteckningar av telefonsamtal som har avlyssnats finns bestämmel-

ser i RB som bl. a. innebär att uppteckning inte får granskas av annan än rätten, undersökningsledaren eller åklagaren eller, efter anvisningar från någon av dessa myndigheter, av sakkunnig eller annan samt att uppteckning, i den mån den innehåller något som saknar betydelse för utredningen, efter granskningen omedelbart skall förstöras. Bestämmelser om handhavandet av uppteckning utöver dem som finns i RB behövs enligt min mening inte.

Det är angeläget att den nya lagstiftningen kan börja tillämpas så snart som möjligt. Lagen bör därför träda i kraft dagen efter det den utkommit från trycket. Giltighetstiden bör tills vidare begränsas till utgången av juni 1970.

Lagrådet

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Motionerna

I *motionerna I: 907* och *II: 1041* anføres följande.

I propositionen nr 5 föreslås en särskild lag om telefonavlyssning vid grovt narkotikabrott. Förslaget bygger i allt väsentligt på önskemål från rikspolischefen och riksåklagaren, medan justitiekanslern uttryckt vissa betänkligheter. Lagförslaget innebär en uppluckring av nuvarande bestämmelser bl. a. genom att avlyssning blir möjlig vid misstanke om brott, där straffet kan bli mindre än två år.

Justitieministern framlägger sitt förslag vid en tidpunkt, då frågan om förbättrat skydd mot hemlig avlyssning tilldrar sig ökad internationell uppmärksamhet. Europarådets rådgivande församling har nyligen uttryckt önskemål om en förstärkning av medlemsstaternas lagstiftning i denna riktning. Flera stater är i färd med att införa restriktioner för telefonavlyssning, jämförliga med dem som gäller i Sverige.

De argument som i propositionen anföres för ett avsteg från nuvarande ordning är föga preciserade. Med telefonavlyssning skulle man »sannolikt» komma åt några personer, som sysslar med narkotikahandling. I varje fall säges möjligheten till avlyssning försvåra deras arbete. Rikspolischefen och riksåklagaren synes inte räkna med att avlyssningen i och för sig skall bringa i dagen något mera omfattande bevismaterial. Olika omständigheter gör det ju också mindre sannolikt att storlangarna skulle förmedla särskilt viktiga uppgifter per telefon. Mot de synnerligen osäkra vinsterna ur spaningssynpunkt måste ställas de klara förlusterna ur integritetssynpunkt. Vikten av att nu sätta in effektiva åtgärder mot narkotikamissbruket utgör inte tillräckligt skäl att just tillgripa telefonavlyssning som medel. Avstår man från detta medel i arsenalen, föreligger alltid möjlighet att förstärka arsenalen på andra punkten. Totalresultatet av ansträngningarna att bekämpa narkotikamissbruket måste rimligen bli beroende av summan av medel som sätts in.

Justitieministern hävdar att det i praktiken inte är fråga om någon stor

grupp av misstänkta som skulle bli föremål för avlyssning. Detta är enligt vår mening att gå vid sidan av problemet. När telefonavlyssning omgetts med starka restriktioner i vårt land, har syftet uppenbarligen varit att ge allmänheten trygghet för telefonhemligheten, vilken alltmer kommit att betraktas som en grundläggande medborgerlig rättighet. Om en av de viktigare restriktionerna nu genombrytes, nämligen tvåårsgränsen, öppnas fältet för framstötter om telefonövervakning även vid andra typer av brott, där straffet kan bli mindre än två år. På varje särskilt område, där polisen anser sig ha behov av telefonavlyssning i spaningssyfte, behöver kretsen av direkt övervakade personer i och för sig inte blir stor. Den krets som indirekt drabbas genom kanske rätt oskyldiga telefonkontakter med de övervakade blir genast avsevärt större. Och det antal personer som tror sig riskera övervakning kan väntas bli ännu mycket större. Debatten om säkerhetspolisens arbetsmetoder har illustrerat hur många människor som hyser oro för att utan grund vara utsatta för polisens övervakning. De grupper som haft en kanske tillfällig och flyktig kontakt med narkotika torde knappast reagera annorlunda, om telefonavlyssning införes vid grovt narkotikabrott. De psykologiska verkningarna av förslaget diskuteras inte alls i propositionen.

Lagen betecknas som tidsbegränsad och skall bli föremål för omprövning 1970. I praktiken riskerar man att riksdagen accepterar en permanent lagstiftning. Mycket talar för att narkotikaproblemet kommit för att stanna och för att polisen även på längre sikt anser sig ha behov av avlyssningsmöjligheter för att komma till rätta med det. Eftersom lagens värde ur polisens synpunkt tydligen inte kommer att avläsas i något mera omfattande bevismaterial som framkommer genom själva avlyssningen, kan riksdagen också fortsättningsvis bli hänvisad till rikspolischefens och riksåklagarens allmänna värderingar som stöd för en förlängning av lagen.

Proposition nr 5 bygger inte på någon utförlig och övertygande bevisning i fråga om den föreslagna lagens värde. Den har inte föregåtts av vare sig offentlig debatt, remissförfarande eller debatt inom riksdagspartierna i denna speciella fråga. Den grundar sig enbart på två höga funktionärers önskemål i ett krisläge, där eftertanken riskerar att inte få tillräckligt spelrum. Den innebär ett viktigt principellt avsteg från regler avsedda att skydda den personliga integriteten. Riksdagen bör inte acceptera sakens handläggning.

I motionerna I: 908 och II: 1042 anfördes följande.

Narkotikamissbruket har blivit ett samhällsproblem, som måste bekämpas på allvar. 1968 års riksdag beslöt därför en rad åtgärder i syfte att hindra missbruk och skärpa straffen för narkotikabrott. Det måste också hälsas med tillfredsställelse, att regeringen även därefter följt problemet med uppmärksamhet och efter samråd med vederbörande myndigheter beslutat att intensifiera kampen mot narkotikan.

Som ett led i ansträngningarna att komma till rätta med narkotikaproblemet har regeringen bl. a. i proposition nr 5 föreslagit riksdagen att anta ett lagförslag, enligt vilket telefonavlyssning skall få tillgripas vid förundersökning angående grovt narkotikabrott eller grov narkotikasmuggling, trots att förutsättningarna därför enligt rättegångsbalken inte är uppfyllda. Med allt erkännande av det angelägna i att söka bekämpa narkotikabrottsligheten kan vi inte finna, att en så allvarlig lagstiftningsåtgärd blivit tillräckligt motiverad.

Telefonavlyssning innebär ett allvarligt ingrepp i den personliga integrite-

ten. Den bör i en demokratisk rättsstat endast få förekomma i extraordinära fall. Rättegångsbalken uppställer också som förutsättning för telefonavlyssning, att misstanke föreligger om ett så grovt brott, att lägre straff än *två års fängelse* inte kan ifrågakomma enligt lagens straffskala. De grova narkotikabrotten har emellertid inte av regeringen bedömts vara av så utomordentligt allvarlig beskaffenhet. Innebörden av 1968 års beslut var bl. a. att en avsevärd straffskärpning genomfördes beträffande narkotikabrotten. För grovt brott fastställdes då en straffskala omfattande minst *sex månaders* och högst fyra års fängelse. I proposition nr 13 till årets riksdag har föreslagits att straffskalan skall ytterligare skärpas till minst *ett års* och högst sex års fängelse.

Vi kan för vår del ansluta oss till förslaget om straffskärpning för grova narkotikabrott. I och för sig innebär det en ovanlig åtgärd, att statsmakterna med endast ett års mellanrum genomför två betydande höjningar av straffen för en och samma typ av brottslighet. Med hänsyn till de speciella omständigheterna bör detta emellertid godtas. Inte ens med detta extraordinära steg når man emellertid den gräns, som rättegångsbalken sätter för telefonavlyssning. En ytterligare straffskärpning kan uppenbarligen inte övervägas nu mot bakgrunden av förra årets beslut. Den kunde måhända motverka sitt syfte genom att domstolarna skulle bli obenägna att rubricera narkotikabrott som grova.

Även om man ansluter sig till regeringens bedömning av narkotikabrottens svårhetsgrad, innebär det alltså ett viktigt avsteg från allmänna rättsregler att tillåta telefonavlyssning. Det bör framhållas, att något motsvarande avsteg inte gjorts genom den särskilda tvångsmedelslag, som gäller för vissa brott mot rikets säkerhet m. m. Visserligen medger denna telefonavlyssning även vid misstanke om ringare brott än rättegångsbalken förutsätter, men lagen utgår från mycket allvarliga brott: mordbrand, som innefattar sabotage samt uppror och högförräderi enligt 13, 18 och 19 kap. brottsbalken första paragraferna. Att vissa ringare brott enligt samma kap. även omfattas av lagen kan accepteras på grund av det sakliga sambandet mellan grova och mindre grova brott; det kan vara svårt att på ett tidigt stadium av förundersökningen avgöra hur allvarligt ett misstänkt brott slutligt får rubriceras. Vid narkotikautredningar kommer emellertid inte ens de grövsta brotten att uppfylla rättegångsbalkens krav.

Det gäller här principer av så grundläggande betydelse från rättssäkerhetsynpunkt, att man inte bör tumma på dem. Om bara grova brottslingar drabbades, skulle något problem inte föreligga; lagens restriktiva hållning beror på de uppenbara riskerna för att oskyldiga drabbas. Man bör inte i detta sammanhang glömma bort de obehagliga erfarenheter som gjordes under det sista världskriget, då telefonavlyssning förekom mot en rad oförvitliga medborgare. Man bör också fråga sig, om inte telefonavlyssningen också leder till att annan och ringare brottslighet än narkotikabrott uppdragas, vilket i realiteten innebär att denna blir utredd med olaga metoder.

I propositionen har man vidare helt bortsett från de tekniska möjligheterna till s. k. »scrambling». Durkdrivna brottslingar kan tänkas utnyttja dessa, som andra inte ägnar en tanke.

Propositionen ger inte heller uttryck för större förhoppningar om några egentliga resultat av telefonavlyssning. Rikspolischefen och riksåklagaren har uppgett, att man med telefonavlyssning *sannolikt* skulle kunna komma åt *några* av de grova brottslingarna och att möjligheten att tillgripa en sådan spaningsåtgärd i varje fall skulle *försvåra brottslingarnas arbete*. Departementet

mentschefen anför för sin del endast: »Telefonavlyssning skulle sannolikt försvåra dessa brottslingars verksamhet och öka polisens möjligheter att få fram bindande bevisning mot dem.» Vi kan inte finna att dessa antaganden, med däri liggande tvekan om resultatens, kan utgöra bärande motiv för ett så allvarligt ingrepp i den personliga integriteten som föreslås.

Propositionen ger närmast intryck av att ha tillkommit utan tillräckligt noggranna överväganden och utan det underlag som varit önskvärt. Ett yttrande av justitiekanslern åberopas, men vi har inte kunnat finna någon motsvarande handling. Då det rör sig om endast muntliga uttalanden, måste man hysa betänkligheter med hänsyn till ärendets allvarliga beskaffenhet. Varken i proposition nr 5 eller i proposition nr 13 redovisas material, som ger en bild av utvecklingen. I den senare propositionen ges uttryck för en allmän uppfattning om att narkotikabrottsligheten fortsatt att öka och fått en allt större spridning liksom att brotten i många fall blivit grövre till sin karaktär. Det hade emellertid varit önskvärt med uppgifter, som bättre redogjort för det material, som denna allmänna uppfattning baserar sig på.

Utskottet

I detta utlåtande behandlar utskottet en proposition, nr 5, vari föreslås en särskild lag om telefonavlyssning vid utredning om grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling, som gällt narkotika. Lagen, vars giltighetstid föreslås begränsad till utgången av juni 1970, har utformats med anknytning till 27 kap. 16 § rättegångsbalken. Innebörden av lagförslaget är att om någon skäligen kan misstänkas för något av nyssnämnda brott och det anses vara av synnerlig vikt för utredningen att undersökningsledaren eller åklagaren får del av samtal till eller från telefon, som kan antas komma att begagnas av den misstänkte, så kan domstolen meddela tillstånd till avlyssning av samtalen. Begäran om tillstånd får göras bara av undersökningsledaren eller åklagaren och genom särskilda bestämmelser är det sörjt för att obehöriga inte får del av vad som kan ha framkommit vid avlyssningen. Anpassningen av lagförslaget till 27 kap. 16 § rättegångsbalken är ej helt fullständig. Giltighetstiden för avlyssningstillstånd enligt förslaget kan nämligen bestämmas upp till en månad men enligt nämnda lagrum till högst en vecka. Det är även att märka att 16 § gäller brott med straffminimum på fängelse i två år, medan de brott som lagförslaget avser har lägre minimum. För grovt narkotikabrott och grov varusmuggling, som gällt narkotika, stadgas sålunda ett lägsta straff av fängelse i sex månader. Maximum är fängelse i fyra år. Straffskärpning är emellertid aktuell. Genom en proposition, nr 13, som nyligen förelagts riksdagen och tillstyrkts av andra lagutskottet (utlåtande nr 7), har nämligen föreslagits att straffet för nämnda brott skall vara minst ett och högst sex års fängelse.

I motionsparen I: 907 och II: 1041 samt I: 908 och II: 1042 hemställs om avslag på propositionen nr 5. Som skäl härför anføres bl. a. att det är av grundläggande betydelse att telefonhemligheten bevaras samt att det

synes osäkert om den föreslagna lagen har något värde för spaningsverksamheten.

Utskottet delar departementschefens och motionärernas uppfattning att ett så allvarligt ingrepp i den personliga integriteten som telefonavlyssning bör användas ytterligt restriktivt. Metoden bör med andra ord tillgripas endast när tungt vägande skäl föreligger och då kringgärdas med betryggande rättssäkerhetsgarantier.

Den illegala handeln med narkotika visar tendenser att tillta och få en alltmer svårartad karaktär. Brottsligheten blir allt grövre och präglas av förslagenhet och hänsynslöshet. Enligt utskottets mening är situationen sådan att enskilda intressen i viss utsträckning bör få vika inför nödvändigheten av att polisens spaningsarbete blir så effektivt som möjligt. Både riksåklagaren och rikspolischefen har, som framgår av propositionen, ansett det vara en brist i den nuvarande lagstiftningen att det saknas möjlighet att tillgripa telefonavlyssning för att skaffa utredning om de farligaste formerna av illegal narkotikahandling. Ej heller justitiekanslern har velat bestrida behovet av telefonavlyssning vid utredning av sådan brottslighet. Även utskottet anser i likhet med departementschefen att nämnda spaningsmetod bör få tillgripas i kampen mot den grova narkotikabrottsligheten. Härigenom kan polisens möjligheter att få fram bindande bevisning mot brottslingarna ökas samtidigt som dessas verksamhet försvåras.

Det krav på stränga regler till skydd för rättssäkerheten, som måste uppställas vid ingrepp i telefonhemligheten, kan enligt utskottet uppfyllas på ett tillfredsställande sätt genom den föreslagna lagens uttryckliga anknytning till 27 kap. 16 § rättegångsbalken på sätt som redovisats ovan. Härigenom krävs bl. a. beslut av domstol för lagens tillämpning i varje särskilt fall. En betydelsefull rättssäkerhetsgaranti ligger också däri att, på grund av lagens tidsbegränsning, redan nästa års riksdag får tillfälle att pröva lagens verkningar om fråga uppkommer om förlängning av giltighetstiden. I sådant fall synes det erforderligt att i propositionen till ledning för prövningen lämnas en redogörelse för de erfarenheter som vunnits av lagens tillämpning, bl. a. huruvida den avsedda effekten uppnåtts.

Utskottet hemställer,

att riksdagen, med avslag å motionerna I: 907 och II: 1041 samt I: 908 och II: 1042, måtte bifalla förevarande proposition, nr 5.

Stockholm den 25 februari 1969

På första lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Alexanderson (fp), Erik Svedberg (s), fröken Mattson (s), herrar Hjorth (s), Schött (m)*, Svanström (cp), Larfors (s) och Ernulf (fp);

från a n d r a kammaren: fröken Bergegren (s), herrar Martinsson (s), Dockered (cp)*, Wiklund i Stockholm (fp), Larsson i Norderön (cp), Hansson i Piteå (s), Oskarson (m) och fru Bergander (s)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.